

Bagińska, Jolanta / Niedźwiedź, Józef / Taras, Halina

Wyniki badań wykopaliskowych w Podlodowie, stan. 2, pow. Tomaszów Lubelski w 2000 r.

Archeologia Polski Środkowowschodniej 6, 60-67

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

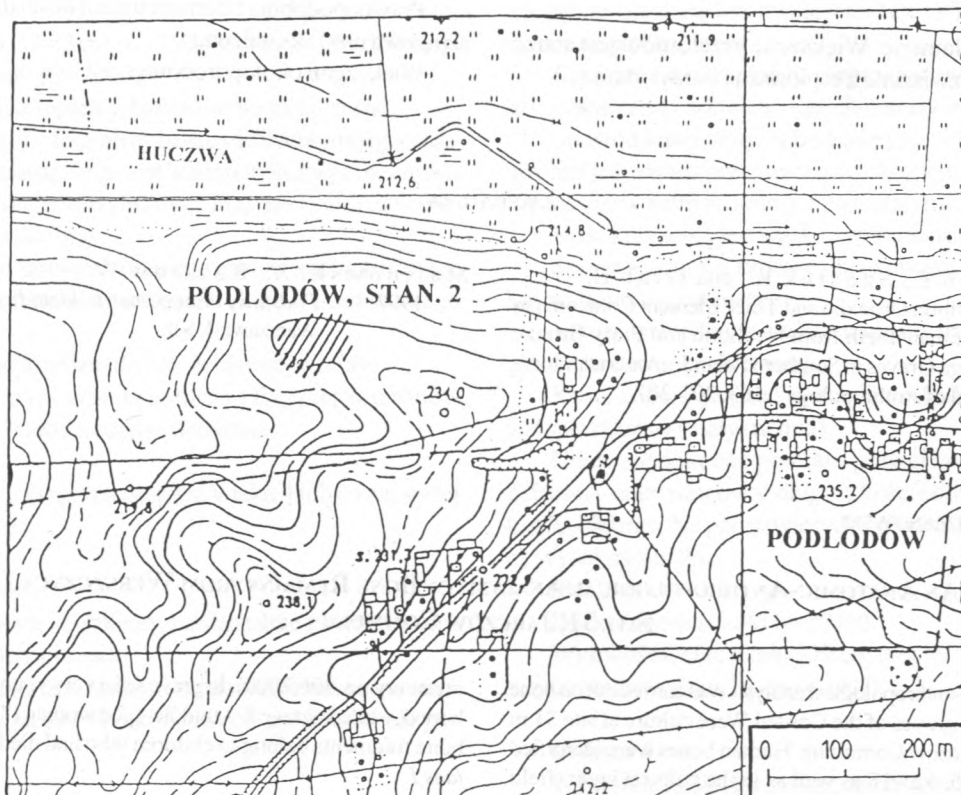
JOLANTA BAGIŃSKA, JÓZEF NIEDŹWIEDŹ, HALINA TARAS

WYNIKI BADAŃ WYKOPALISKOWYCH W PODŁODOWIE, STAN. 2, POW. TOMASZÓW LUBELSKI, W 2000 R.

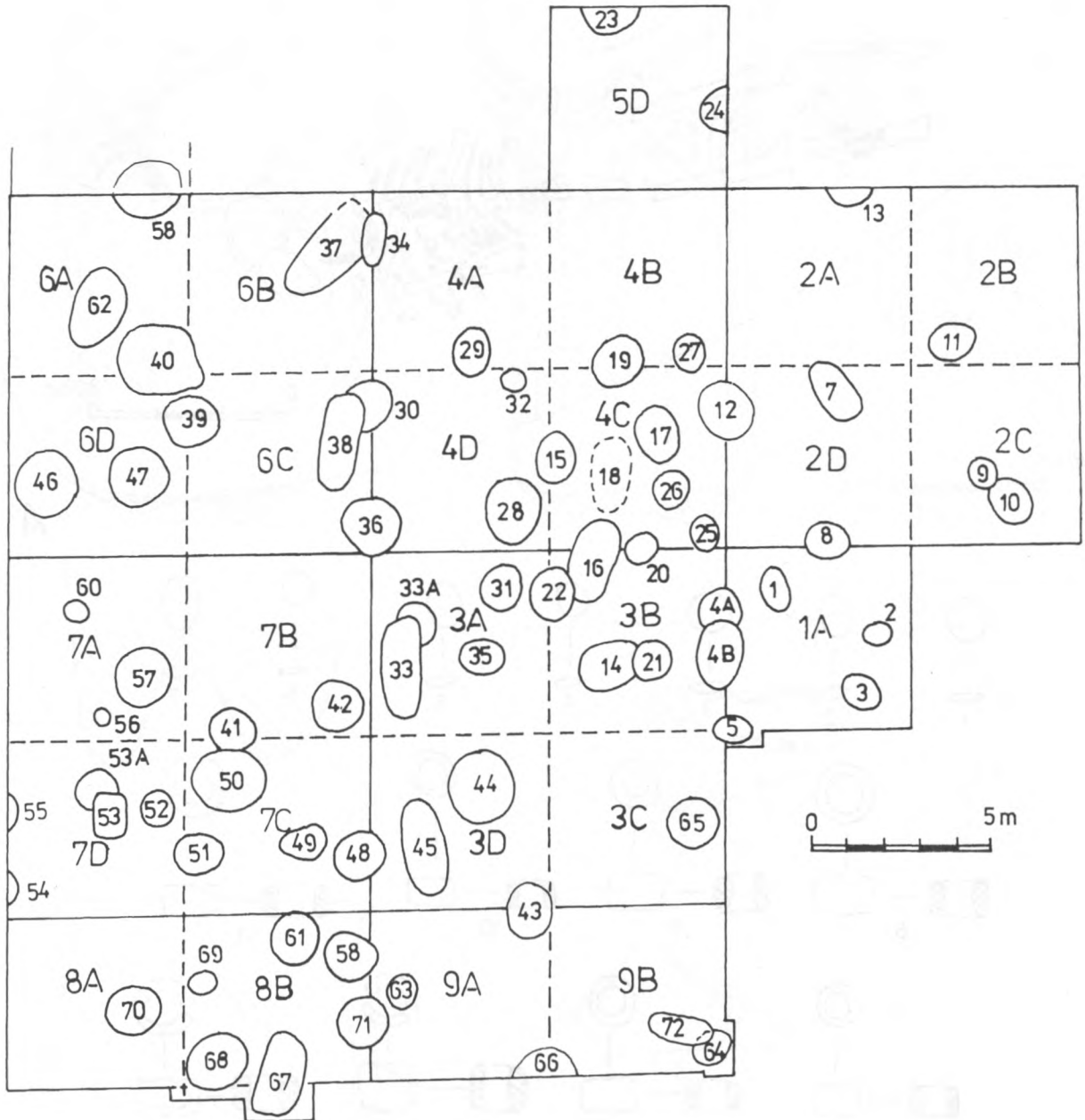
W 2000 roku, w szóstym sezonie badawczym w Podłodowie, gm. Łaszczów, na stan. 2 (E. Banasiewicz 1994; J. Bagińska 1996; J. Bagińska, E. Banasiewicz., H. Taras 1997; 1998; J. Bagińska, E. Banasiewicz, J. Niedźwiedź, H. Taras 2000), wykopy o łącznej powierzchni około 120 m² założono na południowym stoku wzniesienia, na którym leży stanowisko (ryc. 1), bezpośrednio na południe i wschód od wcześniej zbadanego obszaru (ryc. 2 – działki: 3C, 8A, 8B, 9A, 9B). W działce 3C miąższość warstwy kulturowej – stanowiła ją warstwa orna wraz z płytką warstwą czarnoziemiu i, leżącą pod nim, glebą brunatną – sięgała przeciętnie 50-60 cm. W pozostałych ćwiartkach, wskutek procesów stokowych, czarnoziem został całkowicie zniszczony i pod 25-35 cm warstwą orną obserwowano tylko płytką warstwę jasnobrunatnej gleby (5-15 cm miąższości) i poniżej całec lessowy. Warstwa kulturowa zawierała materiały związane z osadnictwem neolitycznym (kultur: wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej, pucharów lejkowatych, amfor kulistych), epoki brązu

(kultur: mierzanowickiej i trzcinieckiej) oraz nieliczną ceramikę z okresu wpływów rzymskich (kultura przeworska).

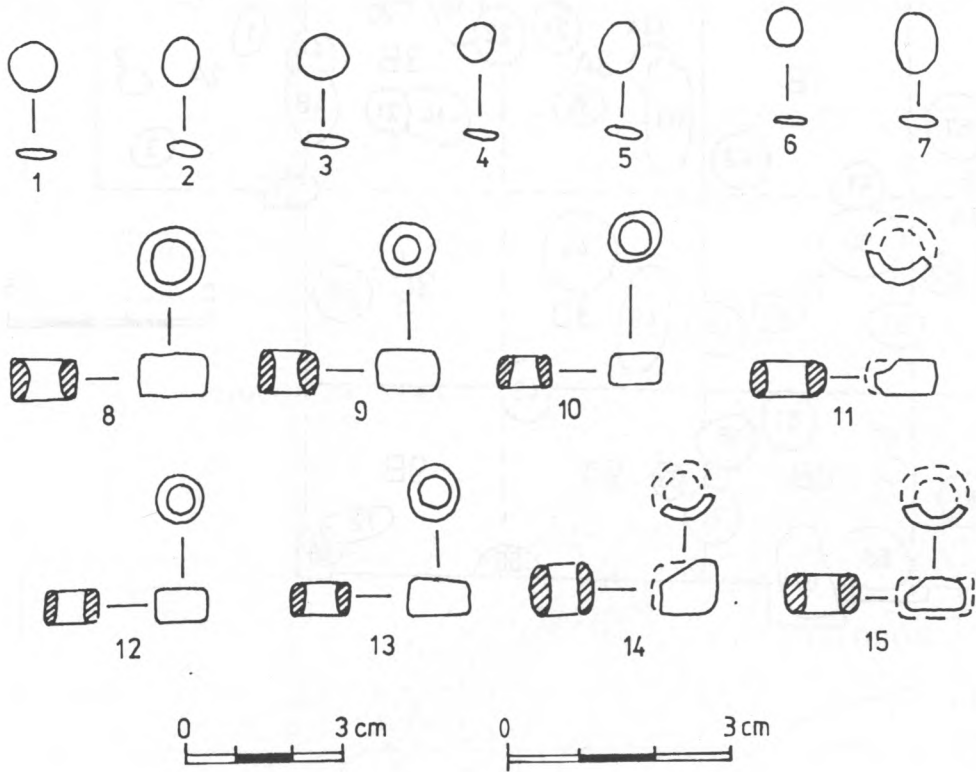
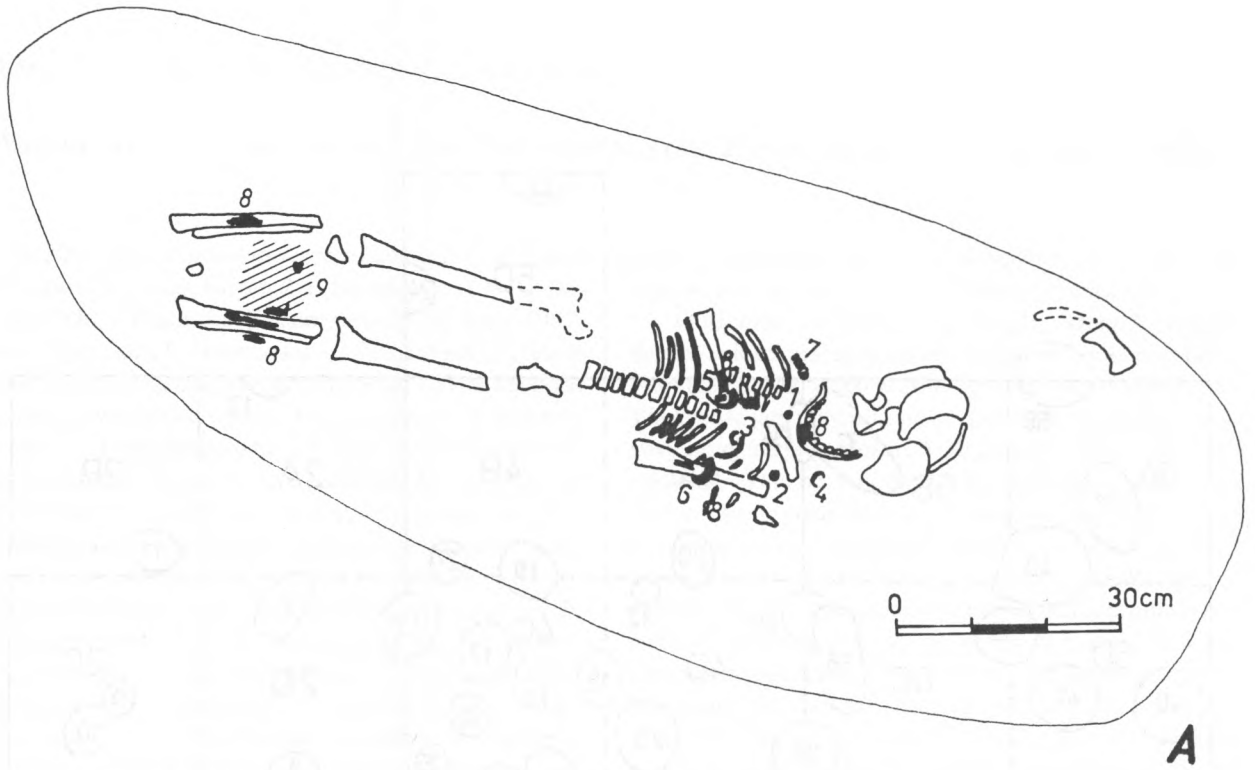
Odsłonięto 10 obiektów (nr 63-72), z których 9 przebadano w całości zaś jeden (nr 66) częściowo; dokończono też eksploracji, odkrytego w ubiegłym sezonie, obiektu nr 58. Większość jam ujawniła się bezpośrednio po zdjęciu warstwy ornej, na głębokości 25-30 cm od powierzchni ziemi i tylko obiekt nr 65, położony w tej części stanowiska gdzie zachowały się pozostałości czarnoziemiu, zarysował się niżej, na głębokości względnej około 50 cm. Ze względu na niewielkie nasycenie próchnicą stropu wypełniska (nie wyróżniało się ono jednoznacznie barwą od otoczenia) i nieostrość konturów, również obiekt nr 70 zidentyfikowano dopiero na głębokości 45 cm. Stropy większości obiektów były silnie zniwelowane i zbadano już tylko ich części przydenne (obiekty nr 58, 63, 65, 67, 69, 71). Wśród zbadanych w sezonie 2000 obiektów, znalazł się jeden grób (ryc. 3) z początków epoki brązu (kultura mierzanowicka? – obiekt nr 72),

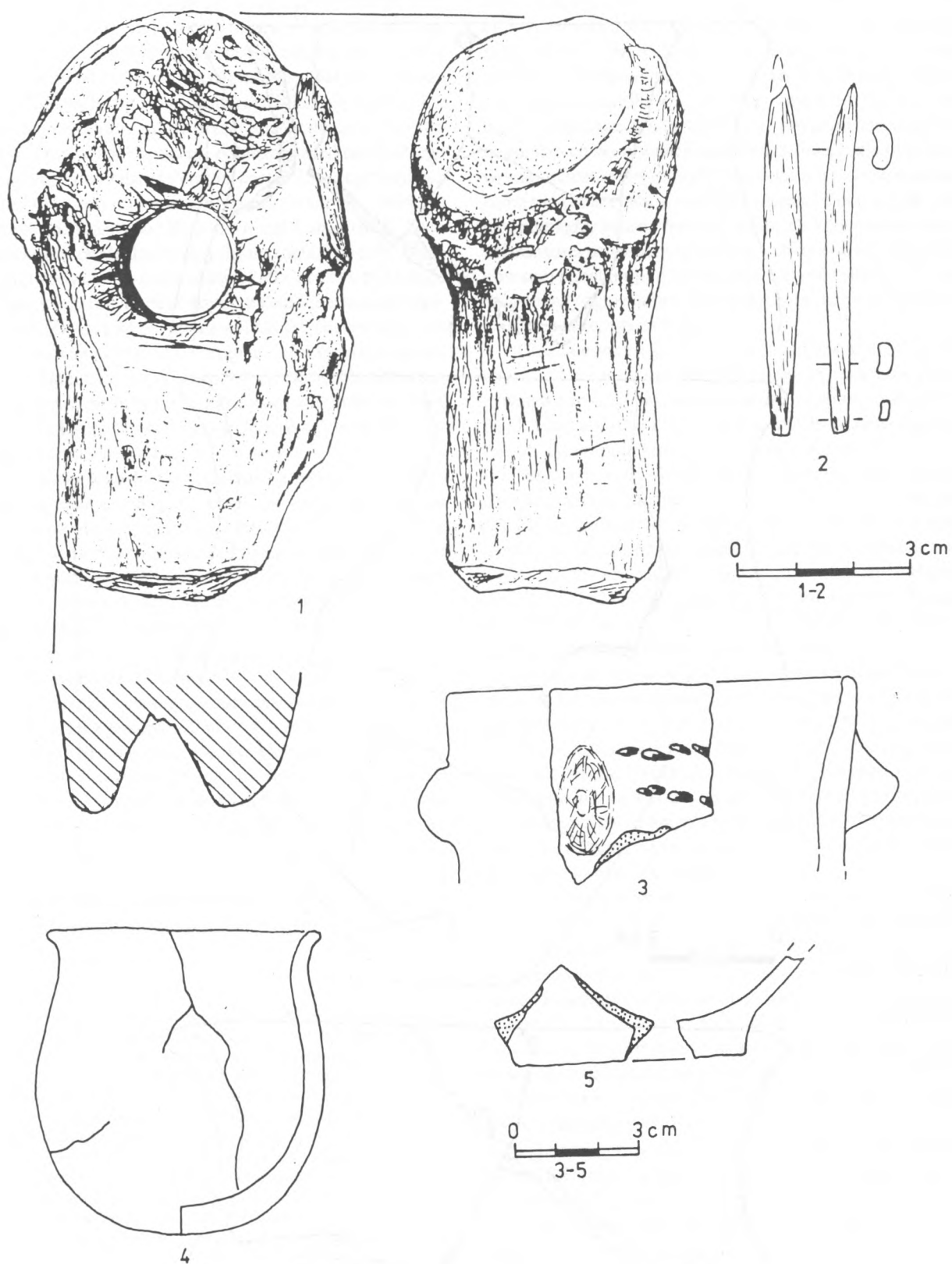
Ryc. 1. Podłodów, stan. 2. Lokalizacja stanowiska.

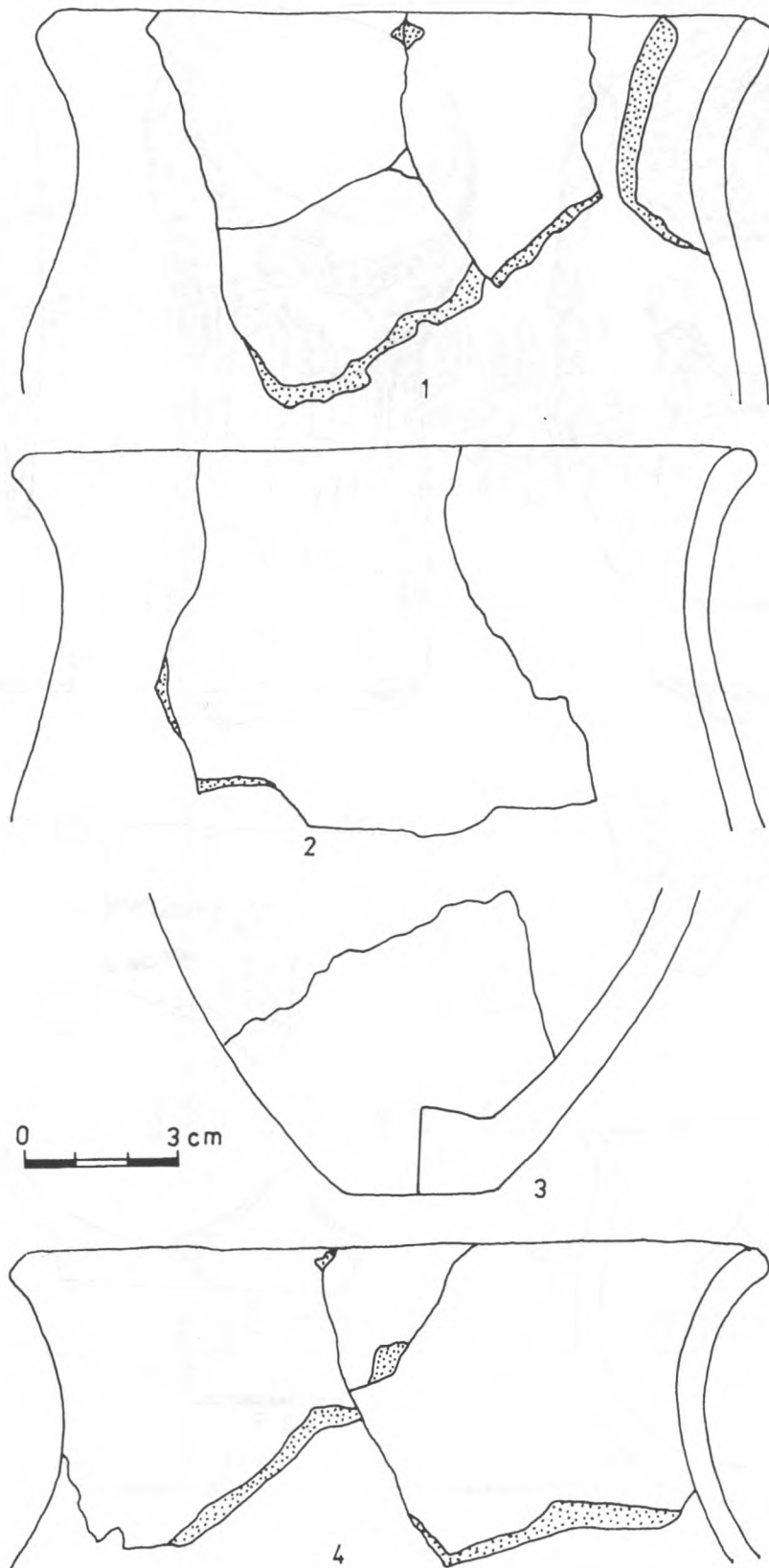
Ryc. 2. Podlódów, stan. 2. Plan zbiorczy obiektów.

Ryc. 3. Podlodów, stan. 2. Obiekt nr 72 – A – rzut poziomy grobu (1, 2 – „cekiny”, 3, 4 – skrety, 5, 6 – bransolety, 7 – paciorki, 8 – ślady rozłożonej miedzi, 9 – koncentracja próchnicy); B – wybrane elementy wyposażenia grobowego (1-7 – „cekiny” miedziane; 8-15 – paciorki kościane).

Ryc. 4. Podlodów, stan. 2. Wybór materiału z obiektu nr 65 (1 – róg, 2 – kość, 3-5 – ceramika).

Ryc. 5. Podlodów, stan. 2. Wybór ceramiki z obiektów nr 68 (1-2) i 71 (3-4).

pozostałe to jamy gospodarcze, związane głównie z osadą późnej fazy kultury trzcinieckiej (obiekty: 58?, 63?, 65?, 66, 67?, 68, 70, 71). Dwie są starsze, neolityczne (nr 64, 69), przy czym jama nr 64 związana jest najprawdopodobniej z kulturą amfor kulistych. Jamy gospodarcze, okrągłe lub owalne w rzucie poziomym, miały przeciętne średnice rzędu 140-160 cm. Dwa obiekty znacznie odbiegały wielkością od tego przedziału, jeden z nich był mniejszy (nr 70) – jego średnica wynosiła 110 cm – drugi znacznie większy (nr 66) – średnica w stropie dochodziła do 180-200 cm, zaś w spągu do 225 cm. Wśród kolistych i lekko owalnych jam znalazł się jeden mocno wydłużony obiekt, o wymiarach 250 x 120 cm. Był to piec składający się z przykrytego kopułą paleniska oraz jamy przypiecowej. Zawartość paleniska wskazuje¹, że piec służył do wypalania wapna. Jest to już drugi taki obiekt na tym stanowisku (J. Bagińska i in. 2000, s. 76). Przekroje obiektów pozwalają wyróżnić tu typ jam trapezowatych (nr 64, 65?, 66, 70?), prostokątnych (nr 67, 68 – z „kieszenią” w dnie) i nieckowatych (nr 58, 69?, 71?).

Charakter wypełnisk, wskazuje na samoczynną, stopniową degradację i zasypanie obiektów gospodarczych, nie rejestrowano w nich też z reguły większej serii materiałów archeologicznych, zaś układ zabytków w zasypiskach jest raczej przypadkowy. Oprócz ceramiki i nielicznych zabytków krzemienych oraz kości zwierząt, w niektórych jamach wystąpiły narzędzia kościane (nr 64 – w stropie, nr 65) lub rogową oprawą narzędzia krzemienego (? – jama nr 65).

Jama grobowa (obiekt nr 72) czytelna na głębokości 40 cm, miała kształt owalny w rzucie poziomym i prostokątny w przekroju. Jej wymiary: 170 x 60 x 80 cm. Grób zorientowany był na linii SE-NW (ryc. 3A). Na głębokości 110-120 cm leżał w pozycji wyprostowanej, na wznak, z głową na SE szkielet dziecka w wieku około 8 lat. Ręce były zgięte w łokciach, zaś dłonie ułożono w górnej części klatki piersiowej. Na przegubach rąk znajdowały się miedziane² bransolety w kształcie wierzbowego liścia. Na klatce piersiowej, wśród żeber i kości dłoni, znaleziono: dwa uszkodzone skrzęty z cienkiego drutu o przekroju okrągłym (pierścienie?)³, siedem cien-

kich, okrągłych, miedzianych blaszek – „cekinów” o średnicy 5-12 mm (ryc. 3B: 1-7) i 8 cylindrycznych paciorków kościanych (ryc. 3B: 8-15). Silne zazielenienie kości podudzi wskazuje, że pierwotnie musiały się tam znajdować nagolenniki, prawdopodobnie z cienkiego drutu lub blachy gdyż uległy całkowitemu rozkładowi. Nie wykluczone, że ozdób miedzianych w okolicach klatki piersiowej i szyi było pierwotnie znacznie więcej, gdyż w miejscach tych zaobserwowano silną koncentrację rozłożonej miedzi. Tutaj też, jak również pomiędzy kośćmi podudzi, wystąpiła koncentracja ciemnobrunatnej próchnicy, sugerująca obecność nie zidentyfikowanej substancji organicznej (drewno? skóra?). Kości czaszki były zgniecione i przemieszane, najprawdopodobniej przez zwierzęta ziemne⁴.

Ułożenie zmarłego dziecka głową na wschód (tutaj z odchyleniem na południe) oraz charakter wyposażenia wskazywałyby, że w grobie pochowano dziewczynkę (S. Kadrow, A. i J. Machnikowie 1992, s. 95), jednak nie można tego potwierdzić antropologicznie (W. Kozak-Zychman 2003).

Wyprostowany układ szkieletu jest nietypowy dla pochówków kultury mierzanowickiej, w których zmarli układani byli zwykle na boku, w pozycji skurczonej. We wschodniej strefie tej kultury wystąpił już jednak w grobach znanych z takich miejscowości, jak Nedeżów i Łubcze (J. Bagińska 1997, s. 192) a także w Skomorochach Małych (Z. Ślusarski 1956). Układ wyprostowany jest z kolei charakterystyczny dla pochówków w kulturze strzyżowskiej.

Paciorki kościane pojawiają się w zespołach grobowych zarówno kultury mierzanowickiej, począwszy od jej wczesnej do późnej fazy (S. Kadrow, J. Machnik 1997, *passim*) jak i strzyżowskiej, chociaż tutaj mają z reguły kształt odmienny (J. Głosik 1968, s. 56). Drobne ozdoby ze zwiniętego drutu są ozdobą pospolitą w różnych odcinkach pradziejów, także i we wczesnej epoce brązu, z kolei „cekiny” to element nietypowy, dotychczas nie spotykany w środowisku kultur post-sznurowych (brak dla nich analogii).

„Liście wierzbowe”, z których wykonano obręcze obydwu bransolet, z żeberkiem po środku, odpowiadają grupie 3 według podziału A. Točila (1963, s. 243). Bransolety różnią się między sobą. Jedna z nich posiada liść krępy, kształtu soczewkowatego (przybliżone wymiary – 6 x 3 cm), zbliżony do odmiany 3b według J. Machnika. Liść drugiej bransolety, najszerszy przy górnym końcu, mniej więcej od połowy stopniowo się zwęża (przybliżone wymiary – 8 x 2,5 cm) i zbliżony jest do odmiany 3c według Machnika (1982, s. 88). Ozdoby grupy 3 charakterystyczne są głównie dla kultury strzyżowskiej chociaż sporadycznie pojawiają się w inwentarzach kultury mierzanowickiej, w jej wschodniej strefie (J. Machnik 1982, s. 89; S. Kadrow, J. Machnik 1997, s. 43). W kulturze mierzanowickiej ozdoby w kształcie wierzbowego liścia, występują w zespołach grobowych począwszy od jej wczesnej

¹ Analizę wypełnisk pieców (obiekty nr 45 i 67) przeprowadziła mgr Danuta Portka z Zakładu Geografii Fizycznej i Paleogeografii UMCS.

² Szacunkową analizę wszystkich wyrobów metalowych znalezionych w grobie przeprowadził przy pomocy metody XRF mgr Tadeusz Wójcicki z Centralnego Laboratorium Analiz Unikalnych UMCS. Wykazała ona, poza podstawowym metalem – miedzią, niewielkie przymieszki pierwiastków, takich jak: cynk (0,2% w każdym wyrobie), srebro (0,1% – tylko w bransoletach i skrzętach), antymon (0,02% w bransoletach, w pozostałych wyrobach – 0,01%), ołów (0,1% – w skrzętach, 0,5% w bransoletach, od 0,1 do 0,7% w „cekinach” z wyjątkiem jednego, gdzie ołów stanowił aż 4%), brom (śladowo we wszystkich wyrobach) i żelazo (1-1,5% we wszystkich wyrobach).

³ Ze względu na zły stan zachowania bransolet i skrzętów oraz wynikające z niego niebezpieczeństwo dalszego uszkodzenia ozdób, do czasu konserwacji zabytków, ich dokumentacja ograniczona została do fotografii i szkiców; prezentujemy tu rysunki tylko lepiej zachowanych elementów wyposażenia grobu („cekiny”, paciorki kościane).

⁴ Działalność nornic, kretów itp. zwierząt na tym stanowisku jest szczególnie intensywna, wypełniska obiektów są wielokrotnie porwane, zaś zabytki wynoszone na znaczną odległość poza obiekty.

do późnej fazy datowanych na lata 2200-1600 BC. Znane są też z inwentarzy kultury strzyżowskiej, gdzie datuje się je w ramach całego przedziału tej kultury czyli począwszy od połowy 20 stulecia do 1700/1600 BC (S. Kadrow 2000, s. 142-144 i ryc. 2).

Omawiany tutaj obiekt nr 72 ma niejasną pozycję kulturowo. Za jego przynależnością do kultury mierzanowickiej przemawia fakt wystąpienia na tym stanowisku w latach poprzednich dwóch innych grobów, datowanych na fazę klasyczną lub późną kultury mierzanowickiej (obiekty nr 11 i 37) oraz to, że kultura strzyżowska zasadniczo nie obejmuje swoim zasięgiem Grzędy Sokalskiej⁶. Biorąc pod uwagę specyfikę ułożenia i charakter ozdób nie można jednak wykluczyć związku tego grobu z kulturą strzyżowską, aczkol-

wiek zastanawiający w tym przypadku jest brak ceramiki, tak pospolitego elementu wyposażenia grobowego w wymienionej kulturze. Bardziej prawdopodobne wydaje się więc, że mamy tu przykład adaptacji w środowisku mierzanowickim wzorców z, nieodległego przecież, terenu kultury strzyżowskiej.

⁶ J. Głosik południową granicę kultury strzyżowskiej prowadził w przybliżeniu przez południową krawędź Grzędy Sokalskiej (1968, tabl. III), nowsze opracowania przesuwają tę granicę znacznie dalej na północ (np. S. Kadrow, J. Machnik 1997, ryc. 17). W chwili obecnej brak tutaj bezdyskusyjnych zespołów, które można byłoby wiązać z kulturą strzyżowską.

LITERATURA

- Bagińska J.
1996 Podlodów, stan. 2, gm. Łaszczów – osada późnej fazy kultury trzcinieckiej, APŚ, t. 1, s. 69-71.
1997 Groby kultury mierzanowickiej na Grzędzie Sokalskiej, Spr. Arch., t. 49, s. 191-205.
- Bagińska J., Banasiewicz E., Taras H.
1997 Wielokulturowe stanowisko 2 w Podlodowie, woj. zamojskie, APŚ, t. 2, s. 60-65.
1998 Wyniki badań wykopaliskowych w Podlodowie, stan. 2, woj. zamojskie, w 1997 roku, APŚ, t. 3, s. 118-124.
- Banasiewicz E.
1994 Sprawozdanie z prac sondażowych na cmentarzysku kultury przeworskiej w Podlodowie, stan. 2, gm. Łaszczów, Spr. Zam., s. 37-39.
- Bagińska J., Banasiewicz E., Niedźwiedź J., Taras H.
2000 Badania na wielokulturowym stanowisku 2 w Podlodowie, pow. Tomaszów Lubelski, APŚ, t. 5, s. 75-79.
- Głosik J.
1968 Kultura strzyżowska, Mat. Star., t. 11, s. 7-111.
- Kadrow S.
2000 Wczesnobrązowa wytwórczość metalurgiczna w kształcie wierzbowego liścia [w:] 150 lat Muzeum Archeologicznego w Krakowie, Kraków, s. 141-152.
- Kadrow S., Machnik J.
1997 Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny, Kraków.
- Kadrow S., Machnikowie A. i J.
1992 Iwanowice, stanowisko Babia Góra. Cz. II. Cmentarzysko z wczesnego okresu epoki brązu, Kraków.
- Kozak-Zychman W.
2003 Pochówek kultury mierzanowskiej na stanowisku 2 w Podlodowie, pow. Tomaszów Lubelski (w tym tomie).
- Machnik J.
1982 Uwagi o wyrobach metalowych z początków epoki brązu w południowo-wschodniej Polsce, „Pamiętnik Muzeum Miedzi”, Legnica, t. 1, s. 79-100.
- Točík A.
1963 Die Nitra-Gruppe, „Arheologické rozhledy”, t. 15, s. 716-774.
- Ślusarski Z.
1956 Cmentarzysko kultury mierzanowickiej w miejscowości Skomorochy Małe, pow. Hrubieszów, WA, t. 23, s. 97-100.

JOLANTA BAGIŃSKA, JÓZEF NIEDŹWIEDŹ, HALINA TARAS

RESULTS OF EXCAVATIONS IN PODŁODÓW IN 2000, SITE 2, TOMASZÓW LUBELSKI DISTRICT

In the season 2000 in Podłodów, site 2, nine new features were uncovered and thoroughly studied, and one feature was only studied partially. With the exception of feature 72, a grave from an early Bronze Age, the remaining features are domestic pits. Two of these pits come from the time of the Neolithic, and one of the pits can be dated to the Globular Amphorae culture (no. 64). The remaining seven pits are associated with the Bronze Age, the decline of the Trzciniec culture. Dated to this culture is feature 67 which constitutes remnants of a lime kiln.

The examined grave contained a burial of a child and was furnished with copper ornaments such as: bracelets, wire coils and small round plates – „sequins”. The grave, despite the presence of strong links and borrowings from the circle of the Strzyżów culture, should most probably be associated with the Mierzanowice culture.

*Muzeum im. J. Petera w Tomaszowie Lubelskim
Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie
Katedra Archeologii UMCS w Lublinie*